یادداشت

افزایش نگرانی‌ها از وضعیت تنگه هرمز و پیامدهای اقتصادی آن

محمود فاضلی
دیپلمات پیشین و تحلیلگر امور بین‌الملل

بحران تنگه هرمز همچنان سایه سنگین خود را بر بازارهای جهانی انرژی گسترانده است و اختلال در رفت‌وآمد کشتی‌ها و کاهش عرضه نفت و گاز ادامه دارد و هشدار کشورهای مختلف جهان درباره پیامدهای گسترده اقتصادی در صورت تداوم این بحران افزایش یافته است. این آبراه بین‌المللی شریان اصلی انرژی جهان به شمار می‌رود. پیش از آغاز جنگ آمریکا علیه ایران، حدود ۲۰ درصد از مصرف جهانی نفت و همچنین یک‌پنجم تجارت جهانی گاز طبیعی مایع (LNG) از این مسیر عبور می‌کرد. روزانه نزدیک به ۲۰ میلیون بشکه نفت خام از تنگه هرمز عبور می‌کرد که ارزش آن در سال گذشته، بر اساس داده‌های اداره اطلاعات انرژی آمریکا، حدود ۶۰۰ میلیارد دلار بوده است.

در روزهای اخیر کشورهای همسو با آمریکا بر اهمیت احترام به قوانین بین‌المللی و نیز بر لزوم حفاظت از آزادی ناوبری و امنیت دریایی در تنگه هرمز، دریای سرخ، تنگه باب‌المندب، خلیج عدن و آبراه‌های بین‌المللی، مطابق با کنوانسیون سازمان ملل در مورد حقوق دریاها تأکید می‌کنند. این قبیل کشورها با هرگونه اقدام یک‌جانبه‌ای که ترانزیت دریایی را محدود کند، مخالفت کرده و بر امنیت غذایی در تنگه هرمز برای تقویت زنجیره‌های تأمین و امنیت غذایی، به ویژه برای کشورهای آسیب‌پذیرتر در برابر این خطر در آفریقا و مدیترانه تأکید دارند.

اخیرا آقای میچوتاکیس، نخست‌وزیر راست‌گرای یونان که از متحدان آمریکا محسوب می‌شود، با ابراز نگرانی از تشدید تنش‌ها در خلیج فارس و خاورمیانه، بر ضرورت جلوگیری از هرگونه تشدید بحران تأکید کرده و مدعی است ادامه ناآرامی‌ها در منطقه، تأثیر مستقیمی بر اقتصاد جهانی دارد. ما نگران تنش‌های اخیر در تنگه هرمز و بازگشت به فضای خصومت‌های جنگی هستیم. این تنش‌ها تبعات منفی بر قیمت نفت دارد که به طور اجتناب‌ناپذیر موجب فشارهای تورمی جدید بر اقتصاد کشورها شده است. برای آتن، آزادی ناوبری و امنیت دریاها گزینه‌های راهبردی است.

برای یونان به عنوان یکی از بزرگ‌ترین کشورهای کشتیرانی جهان، تضمین آزادی ناوبری در این گذرگاه از اهمیت محوری برخوردار است. نمی‌شود هیچ‌گونه عوارض یا تعرفه‌ای که این اصل را نقض کند، وضع شود. این اصل ثابت یونان است که از حق ناوبری آزادی دفاع می‌کند. یونان در کنار تنها یک کشور دیگر اروپایی، در چارچوب مأموریت «آسپیدیس» در دریای سرخ مشارکت دارد، مأموریتی که هدف آن حفاظت از آزادی ناوبری و امنیت مسیرهای تجاری دریایی است.

به اعتقاد این کشور عضو ناتو و اتحادیه اروپا، تحولات خاورمیانه در پی تشدید درگیری‌ها و ازبین‌رفتن آتش‌بس میان آمریکا و ایران نگران‌کننده است و هیچ‌کس نمی‌تواند پیش‌بینی کند این بحران به کجا ختم می‌شود و چه تأثیری بر قیمت جهانی انرژی و در نهایت هزینه زندگی خواهد داشت. آتن نمی‌تواند بر آنچه خارج از مرزهای کشور اتفاق می‌افتد، تأثیر بگذارد اما تلاش دارد پیامدها را محدود کند و درصدد حمایت از شرکت‌ها و بخش حمل‌ونقل و جلوگیری از انتقال افزایش قیمت‌های سوخت به سراسر زنجیره تأمین است.

به باور او، دولت یونان در سال ۲۰۲۶ حدود ۸۰۰ میلیون یورو برای حمایت از شهروندان و اقتصاد در برابر تبعات بحران انرژی ناشی از درگیری‌های منطقه هزینه کرد. یک بسته حمایتی جدید اجرا شده که بر اساس آن، برای ماه آگوست یارانه ۱۰ سنتی برای هر لیتر دیزل در نظر گرفته شده تا بخشی از افزایش هزینه‌های سوخت جبران شود. امیدواریم آتش‌بس مجددا برقرار شود تا تجارت جهانی و عبور و مرور کشتی‌ها از تنگه هرمز به وضعیت قبلی بازگردد.

او معتقد است در صورت تشدید مجدد بحران، اتحادیه اروپا ممکن است ناچار به بررسی بسته‌های حمایتی اضطراری برای خانوارها و شرکت‌ها شود. قیمت سوخت یکی از عوامل اصلی رشد تورم در اروپاست. این مسئله تنها به یونان محدود نیست و بسیاری از کشورهای اروپایی با پیامدهای آن مواجه هستند. دولت یونان در چارچوب توان مالی خود، حمایت از اقشار آسیب‌پذیر در برابر آثار بحران انرژی را ادامه خواهد داد.

دولت یونان در واکنش به تشدید تنش‌های منطقه‌ای و نگرانی از افزایش قیمت انرژی، کاهش ۱۰ سنتی قیمت گازوئیل را برای ماه آگوست اعلام کرد. دولت این کاهش اضافی را با اختصاص ۳۰ میلیون یورو تأمین مالی خواهد کرد. این اقدام در کنار تخفیف پنج سنتی که در توافق با پالایشگاه‌ها اعمال می‌شود، کاهش کلی قیمت گازوئیل را به ۱۵ سنت در هر لیتر می‌رساند.

نگرانی‌های یونان از وضعیت تنگه هرمز در حالی است که حزب حاکم بر دولت مجبور است به انتقادات احزاب مخالف دولت و اتهام آن‌ها مبنی بر مداخله یونان در جنگ از طریق استقرار سامانه پاتریوت در عربستان و مشارکت این سامانه در رهگیری و انهدام حملات موشکی و پهپادی پاسخ‌گو باشد. این کشور مدعی است با ریاض توافق‌نامه همکاری راهبردی امضا کرده و با تصمیم شورای دولتی امنیت ملی، نیروی نظامی یونانی از سال ۲۰۲۱ در این کشور مستقر شده و این اقدام صرفا با هدف بازدارندگی و دفاعی از تأسیسات نفتی است.

حزب کمونیست یونان از مخالفان سیاست‌های دولت در خاورمیانه، تأکید کرده رهگیری موشک‌های حوثی‌ها توسط سامانه پاتریوت یونانی برای حفاظت از پالایشگاه‌ها در عربستان بار دیگر درگیری مستقیم یونان در عملیات جنگی منطقه خلیج فارس و خطر جانی برای نیروهای نظامی اعزامی را تأیید می‌کند. حزب کمونیست خواستار بازگرداندن فوری سامانه و پرسنل آن از عربستان، خروج نیروهای یونانی از مأموریت‌های خارج از کشور و بسته‌شدن پایگاه «سودا» آمریکا و سایر پایگاه‌های آمریکایی-ناتویی است. دولت یونان برای تأمین نیازهای اضطراری جامعه مدعی است که پول ندارد اما برای خرید تسلیحات بیشتر، پنج میلیارد دیگر هزینه می‌کند و سامانه‌هایی را تهیه می‌کند که نه برای «تقویت دفاعی اژه» که دولت مدعی آن است، بلکه برای مشارکت در مأموریت‌های ناتو و اتحادیه اروپاست. همکاری‌های تسلیحاتی یونان و اسرائیل بخشی از رقابت‌های گسترده منطقه‌ای است که ممکن است یونان را وارد ماجراجویی‌های جدید کند. ائتلاف با چنین کشورهایی هیچ تضمینی برای امنیت مردم یونان و حقوق حاکمیتی کشور ندارد.

حزب جدید ائتلاف چپ یونان (الاس) مشارکت سامانه پاتریوت یونان در عربستان را «مداخله خطرناک» یونان در جنگ می‌داند و معتقد است این حوادث بیانگر مداخله خطرناک یونان در تنش‌های نظامی منطقه است. حزب «چپ نوین یونان» نیز خواستار بازگشت نظامیان و تجهیزات دفاعی یونان از عربستان است و تأکید دارد نظامیان یونانی و تسلیحات دفاعی کشور هیچ جایگاهی در یک کشور بیگانه ندارند. دولت کنونی یونان متحد وفادار ترامپ است و نیروهای مترقی باید موضعی روشن علیه مداخله کشور در درگیری‌های جنگی و همکاری با اسرائیل اتخاذ کنند.

روایت «شرق» از حاشیه‌سازی دوباره استعفای رئیس‌جمهوری

پزشکیان: استعفا نخواهم داد، خواهم ایستاد

عبدالرحمن فتح‌الهی: در سیاست، شایعه هرگز صرفا یک خبر نیست؛ گاه بخشی از یک عملیات روانی برای تغییر زمین بازی است. از زمان آغاز به کار دولت چهاردهم، موجی از حاشیه‌سازی‌ها پیرامون شخص رئیس‌جمهور با موضوعات مختلف ادامه داشته و این بار نیز «استعفای چندین‌باره مسعود پزشکیان» به تازه‌ترین محور این فضاسازی‌ها تبدیل شده است. اگرچه رقابت سیاسی اقتضائات خود را دارد، اما در شرایطی که کشور درگیر پیامدهای جنگ، فشارهای اقتصادی و ضرورت حفظ انسجام ملی است، تکرار روایت‌هایی که بدون سند معتبر، دولت را در آستانه فروپاشی یا رأس حاکمیت را دچار اختلاف نشان می‌دهد، صرفا یک منازعه سیاسی معمولی نیست. این دست روایت‌ها، فارغ از اینکه از سوی چه افرادی یا با چه انگیزه‌ای مطرح می‌شود، می‌تواند این تلقی را ایجاد کند که برخی جریان‌ها در پی اثرگذاری بر معادلات سیاسی، القای دوگانگی در ساختار تصمیم‌گیری یا ایجاد فشار روانی بر دولت و حتی شخص رهبری هستند. حتی اگر چنین اهدافی صرفا در حد تحلیل و گمانه باشد، نفس تولید و بازتولید این اخبار در فضای جنگی، بیش از آنکه به رقابت سیاسی شباهت داشته باشد، می‌تواند انسجام ملی را هدف قرار دهد. تجربه نیز نشان داده است که در مقاطع حساس، بزرگ‌ترین سرمایه هر کشور اعتماد عمومی و هم‌گرایی نهادهای حاکمیتی است؛ سرمایه‌ای که با شایعه‌سازی و دوقطبی‌سازی، بیش از هر چیز آسیب می‌بیند.

جنجال تازه از انتشار ویدئوی محمدباقر خرازی آغاز شد؛ جایی که دبیر کل حزب‌الله ایران مدعی بود، «مسعود پزشکیان از زمان آغاز ریاست‌جمهوری تاکنون ۲۸ بار استعفا داده یا تهدید به استعفا کرده است». به گفته خرازی، «رهبر انقلاب، به آقای پزشکیان گفته است که اگر در آینده بار دیگر قصد استعفا داشته باشد، این درخواست پذیرفته خواهد شد» و به ادعای دبیر کل حزب‌الله ایران، «پس از این هشدار رهبری بوده که دیگر آقای پزشکیان موضوع استعفا را مطرح نکرده است». این ادعا به سرعت در شبکه‌های اجتماعی بازنشر شد و زمینه شکل‌گیری گمانه‌زنی‌های تازه‌ای را فراهم کرد. اما ساعاتی بعد، رئیس‌جمهور در تیزر گفت‌وگوی تلویزیونی خود که از سه‌شنبه‌شب در چهار بخش منتشر شد، به این شایعات واکنش مستقیم نشان داد و صراحتا عنوان کرد «اگر استعفا بدهم، رسما اعلام می‌کنم؛ استعفا نخواهم داد، خواهم ایستاد». پزشکیان همچنین تأکید کرد که «برخی در پی القای اختلاف میان دولت و رهبری هستند»، در حالی که به تعبیر او، «هماهنگی کامل میان دولت، نیروهای نظامی و دیگر بخش‌های مسئول برقرار است و همه برای عبور از شرایط دشوار کشور همکاری می‌کنند». هم‌زمان، سیدمهدی طباطبایی، معاون ارتباطات و اطلاع‌رسانی دفتر رئیس‌جمهور نیز این ادعاها را «واهی و کذب محض» توصیف کرد و در توییتی، هدف از چنین فضاسازی‌هایی را ایجاد اختلاف و آسیب‌زدن به انسجام ملی دانست. وی تأکید کرد «برخی جریان‌ها پس از ناکامی در انتخابات همچنان در پی تقابل با اراده مردم هستند».

طباطبایی: پزشکیان اعتنایی به حاشیه ندارد؛ در متن حرکت می‌کند

در تحلیل بین خطوط شایعاتی دوباره پیرامون استعفای مسعود پزشکیان، سیدشهاب طباطبایی، در گفت‌وگو با «شرق»، این فضاسازی‌ها را فاقد هرگونه پشتوانه واقعی دانسته و به‌جد باور و تأکید دارد «رئیس‌جمهور نه‌تنها تحت تأثیر این حاشیه‌ها قرار نمی‌گیرد، بلکه تمام تمرکز خود را بر اداره کشور در شرایط حساس کنونی گذاشته است». دبیر کل حزب ندای ایرانیان با اشاره به شرایط ویژه و جنگی کشور، «نخستین و مهم‌ترین نکته را بی‌اعتنایی همه مسئولان و به ویژه شخص رئیس‌جمهور به این حواشی می‌داند». به گفته این چهره سیاسی، «اساسا دکتر پزشکیان در وضعیت فعلی که کشور با شرایطی غیرعادی و جنگی روبه‌روست، انرژی خود را صرف پاسخ‌دادن به شایعات و فضاسازی‌های رسانه‌ای نمی‌کند و اولویتش انجام مسئولیتی است که با رأی و اعتماد مردم بر عهده گرفته است». عضو شورای اطلاع‌رسانی دولت در ادامه روی سخن خود را متوجه حاشیه‌سازان می‌کند و به تعبیرش، «هر فردی که از واقعیت‌های جاری کشور، روند اداره امور و شرایط موجود اطلاع داشته باشد، اساسا چنین ادعاها و حواشی ضد ملی را مطرح نمی‌کند. نیت‌خوانی هم نمی‌کنیم که از سر نادانی است یا نیت بد». از منظر طباطبایی، «کسانی که این روایت‌ها را بازتولید می‌کنند یا شناخت دقیقی از مختصات امروز کشور ندارند یا اساسا در جریان واقعیات قرار نگرفته‌اند» و به همین دلیل نیز وی مجددا تصریح دارد: «مانند دکتر پزشکیان نباید این سخنان را جدی گرفت و به انجام وظایف محوله پرداخت». چراکه از دیدگاه این عضو جبهه اصلاحات، «بهترین شیوه مواجهه با این قبیل فضاسازی‌ها، بی‌اعتنایی و ادامه مسیر است».

با چنین قرائتی است که این فعال سیاسی یادآور می‌شود: «پرداختن بیش از اندازه به چنین موضوعات و حواشی کم‌اهمیت و حتی بی‌اهمیتی، دقیقا همان چیزی است که حاشیه‌سازان دنبال می‌کنند، در حالی که بی‌توجهی به آنها هم آرامش فضای عمومی را حفظ می‌کند و هم اجازه نمی‌دهد این حواشی به هدف خود برسند». طباطبایی ذیل ورود به اینکه «برخی افراد، سال‌هاست با همین شیوه در فضای سیاسی و حزبی فعالیت می‌کنند»، این گزاره را مطرح می‌کند که «اساسا این نوع اظهارنظرها به بخشی از رفتار سیاسی آنها تبدیل شده است». با این حال دبیر حزب ندای ایرانیان، چنین موضوعی را توجیه‌کننده حاشیه‌سازی در شرایط جنگی نمی‌داند و به باورش، «شرایط امروز کشور، فرصتی برای درگیرشدن با چنین مباحثی باقی نگذاشته است و نمی‌توان روان و امنیت جامعه و کشور را فدای امیال شخصی و حزبی کرد». از این رهیافت و به گفته عضو شورای اطلاع‌رسانی دولت، «مسئولان باید همه ظرفیت و وقت خود را صرف حل مسائل کشور کنند، زیرا زمانی که درگیر حاشیه‌ها هستند ممکن است فرصت از دست برود و قابل جبران نیست». طباطبایی در ادامه، «هزینه اصلی این رفتارها را متوجه خود حاشیه‌سازان» دانسته و تأکید دارد که «سرمایه‌ای مانند اعتماد عمومی، اگر از دست برود، به آسانی بازنمی‌گردد و هر فعال سیاسی مسئول شیوه‌ای است که برای حضور خود در عرصه عمومی انتخاب می‌کند». طباطبایی در پاسخ به این پرسش که «آیا تکرار این فضاسازی‌ها را باید صرفا ناشی از ناآگاهی دانست یا تلاشی عامدانه برای سوق‌دادن رئیس‌جمهور به سمت استعفا»، با اشاره به عملکرد پزشکیان در سخت‌ترین روزهای کشور خاطرنشان می‌کند که «تجربه ماه‌های گذشته خود بهترین پاسخ به این ادعاهاست که حتی اگر نیت سوئی هم در میان باشد به نتیجه نخواهد رسید».

او یادآور می‌شود «رئیس‌جمهور در مقاطعی که کشور در دشوارترین شرایط و حتی زیر فشار جنگ قرار داشت، نه‌تنها دچار تزلزل نشد، بلکه تلاش کرده و می‌کند که به دیگران روحیه بدهد و مسئولان را برای عبور از بحران کنار هم نگه دارد». از همین رو، به اعتقاد عضو جبهه اصلاحات، «این تصور که چنین فشارهایی بتواند رئیس‌جمهور را از ادامه مسیر منصرف کند یا او را در مسیر استعفا قرار دهد، با شناختی که از روحیات پزشکیان سراغ دارم، واقع‌بینانه و شدنی نیست».

طباطبایی همچنین بر تعهد رئیس‌جمهور نسبت به رأی و اعتماد مردم تأکید می‌کند و می‌گوید «پزشکیان مسئولیتی را که مردم بر عهده او گذاشته‌اند، یک تعهد جدی می‌داند و با همین نگاه مسیر اداره کشور را دنبال می‌کند». به تعبیر دبیر کل حزب ندای ایرانیان، «روحیه‌ای که طی این مدت از رئیس‌جمهور به دست آمده، نشان می‌دهد که حتی فشارهای سیاسی و رسانه‌ای نیز تغییری در اراده او برای ادامه مسئولیت ایجاد نخواهد کرد».

او به اهمیت نحوه مواجهه با شایعات هم ورود کرده و از دید او: «هر مسئولی می‌تواند تصمیم بگیرد، اسیر حاشیه‌ها شود یا تمرکز خود را بر متن مسائل کشور حفظ کند و این در حالی است که پزشکیان راه دوم را برگزیده و اساسا حاشیه را در تصمیم‌گیری‌های خود مؤثر نمی‌داند». با چنین برداشتی، این چهره سیاسی هشدار می‌دهد: «پرداختن مکرر به چنین شایعاتی، خود می‌تواند به ایجاد شکاف و تضعیف فضای وفاق منجر شود. در حالی که امروز بیش از هر زمان دیگری باید ذهن‌ها متوجه مسائل اصلی کشور باشد؛ چراکه حاشیه‌ها تمرکز جامعه و مسئولان را از آنچه باید برای مردم و آینده کشور انجام شود، منحرف می‌کنند». عضو شورای اطلاع‌رسانی دولت در پایان درباره این احتمال که چنین فضاسازی‌هایی با هدف اثرگذاری بر تصمیمات رهبر انقلاب صورت می‌گیرد نیز «ارزیابی‌اش این است که در ساختار تصمیم‌گیری کشور عقلانیت کافی وجود دارد و این دست حاشیه‌ها توان اثرگذاری بر تصمیمات کلان را ندارند». به تعبیر طباطبایی: «آنچه امروز اهمیت دارد حفظ تمرکز بر اداره کشور، پیروزی بر جنگ، تقویت وفاق و پرهیز از دامن‌زدن به شایعاتی است که نه کمکی به حل مسائل می‌کنند و نه تغییری در مسیر دولت ایجاد خواهند کرد».

محمود صادقی: پزشکیان را می‌توان مصداق جمله شهید بهشتی دانست؛ «شیفته خدمت، نه تشنه قدرت»

محمود صادقی هم به عنوان دیگر چهره سیاسی در گفت‌وگوی خود با «شرق»، فضاسازی اخیر درباره استعفای رئیس‌جمهور را نه از جانب یک جریان و چهره مؤثر سیاسی، بلکه صداهایی پراکنده و فاقد وزن تعیین‌کننده ارزیابی می‌کند و در عین حال معتقد است: «هرچند زمزمه‌هایی از فشار بر دولت شنیده می‌شود، اما این روایت‌ها نه با سیاست‌های رسمی نظام همخوانی دارد و نه در شرایط کنونی کشور، کمکی به منافع ملی می‌کند». نماینده ادوار مجلس ضمن اشاره به انتشار اظهارات یکی از چهره‌های سیاسی درباره استعفای رئیس‌جمهور، تأکید می‌کند: «شخص مطرح‌کننده این دیدگاه جایگاه اثرگذاری در معادلات سیاسی کشور ندارد و حتی در میان جریان سیاسی منتسب به او نیز از موقعیت تعیین‌کننده‌ای برخوردار نیست». بنابراین به تعبیر او: «هرچند در ماه‌های گذشته گاه‌وبیگاه زمزمه‌هایی درباره فشار بر دولت شنیده شده، اما این موضوع را نباید بیش از اندازه جدی گرفت؛ زیرا با سیاست‌های کلان و مواضع رسمی اعلام‌شده از سوی رهبر انقلاب در تضاد آشکار قرار دارد».

عکس: امین جلالی، ایرنا

به اعتقاد دبیر کل انجمن اسلامی مدرسین دانشگاه‌ها: «رهبر انقلاب در پیام‌های مختلف، به‌ویژه در آخرین پیام خود، بر ضرورت انسجام ملی، تفاهم و وحدت تأکید کرده‌اند و از این منظر، طرح مباحثی مانند استعفای رئیس‌جمهور نه‌تنها با این رویکرد همخوان نیست، بلکه در عمل برخلاف منافع ملی نیز ارزیابی می‌شود». این چهره سیاسی تأکید دارد: «کشوری که درگیر هم‌زمان چالش‌های امنیتی، اقتصادی و معیشتی است، بیش از هر چیز به همدلی و هماهنگی میان ارکان مختلف نیاز دارد، نه ایجاد تنش‌های سیاسی جدید». این فعال سیاسی اصلاح‌طلب با ورود به عملکرد دولت در ماه‌های گذشته خاطرنشان می‌کند: «دولت چهاردهم با وجود فشارهای سنگین، مشکلات مزمن اقتصادی و دشواری‌های ناشی از شرایط جنگی، توانسته مدیریت کشور را در وضعیتی پیچیده ادامه دهد». به باور صادقی: «هرچند مشکلات معیشتی مردم همچنان جدی است و بخشی از آنها ریشه در سیاست‌های اقتصادی نادرست سال‌های گذشته دارد، اما دولت توانسته بار اداره کشور را در یکی از دشوارترین مقاطع بر دوش بکشد. از این رو، اگر دغدغه اصلی، حفظ کشور و نظام باشد، اولویت باید تقویت هماهنگی و وحدت باشد، نه طرح مباحثی که به اختلاف دامن می‌زند».

بهارستان‌نشین اسبق در عین حال احتمال وجود انگیزه‌های سیاسی پشت این فضاسازی‌ها را به طور کامل رد نمی‌کند، اما تأکید دارد: «برای قضاوت قطعی، به داده‌های مستند نیاز است». او می‌گوید: «می‌توان احتمال داد بخشی از جریان‌هایی که در انتخابات اخیر موفق نبودند، در اندیشه بهره‌برداری از شرایط موجود برای جبران شکست سیاسی خود باشند»؛ موضوعی که به تعبیرش: «گاه به صورت غیررسمی نیز در برخی محافل شنیده شده است». با این حال، صادقی تصریح می‌کند: «اینها در حد گمانه‌زنی است و بدون شواهد روشن نمی‌توان با قطعیت درباره آنها سخن گفت». به گفته این فعال حزبی: «حتی اگر چنین سناریویی نیز وجود داشته باشد، وزن سیاسی آن را نباید بیش از اندازه برآورد کرد». از دید صادقی: «تبدیل این زمزمه‌ها به یک پروژه سیاسی فراگیر با واقعیت‌های موجود همخوانی ندارد و نشانه‌های موجود نیز از پشتوانه قدرتمند چنین جریانی حکایت نمی‌کند».

این فعال سیاسی، بخش مهمی از گفت‌وگو را به شرایط جنگی کشور اختصاص می‌دهد و یقین دارد: «طرح مسئله استعفای رئیس‌جمهور در چنین فضایی، معنایی متفاوت از شرایط عادی پیدا می‌کند» و در عین حال تصریح می‌کند: «هر فرد یا جریانی که دغدغه انقلاب، نظام، مردم و منافع ملی را داشته باشد، در چنین وضعیتی از طرح موضوعاتی که انسجام داخلی را تضعیف می‌کند، پرهیز خواهد کرد». از دیدگاه این نماینده ادوار مجلس: «امروز همه دستگاه‌های اجرایی، نظامی و امنیتی کشور در حال همکاری و هماهنگی هستند و هر صدایی که این هم‌افزایی را مخدوش کند، در نهایت به زیان منافع ملی تمام خواهد شد».

صادقی این را هم مطرح می‌کند: «کشور اکنون بیش از هر زمان دیگری به هم‌افزایی میان میدان و دیپلماسی نیاز دارد و طرح چنین مباحثی نه‌تنها سودی برای کشور ندارد، بلکه حتی برای جریان‌هایی که ممکن است با انگیزه‌های سیاسی به‌دنبال آن باشند نیز دستاوردی ایجاد نخواهد کرد». دبیر کل انجمن اسلامی مدرسین دانشگاه‌ها در پاسخ به این پرسش که آیا استعفا می‌تواند به عنوان یک اهرم سیاسی در رفتار رئیس‌جمهور مطرح باشد، تصویری متفاوت از شخصیت مسعود پزشکیان ارائه می‌دهد و می‌گوید: «پزشکیان از همان ابتدای پذیرش مسئولیت، با آگاهی از دشواری‌های پیش‌رو وارد عرصه اجرا شد؛ شرایطی که فقط یک روز پس از مراسم تحلیف با ترور اسماعیل هنیه وارد مرحله‌ای تازه و سپس با تداوم بحران‌های منطقه‌ای و امنیتی، پیچیده‌تر نیز شد». ازاین‌رو به اعتقاد او: «هم رئیس‌جمهور و هم مجموعه نظام با درک این واقعیت‌ها، مسئولیت اداره کشور را در چنین شرایطی پذیرفته‌اند».

این فعال سیاسی اصلاح‌طلب در عین حال تأکید می‌کند: «پزشکیان، برخلاف بسیاری از سیاست‌مداران، دلبستگی ویژه‌ای به قدرت ندارد و این ویژگی را می‌توان یکی از خصوصیات شناخته‌شده اخلاقی او دانست. اما همین بی‌تعلقی به قدرت، به معنای رهاکردن مسئولیت نیست». از دیدگاه صادقی: «پزشکیان از یک سو شیفته ماندن در قدرت به هر قیمت نیست و از سوی دیگر انگیزه‌ای جدی برای خدمت دارد» و این همان مفهومی است که شهید آیت‌الله بهشتی از آن با تعبیر «شیفته خدمت، نه تشنه قدرت» یاد می‌کرد. به باور این چهره سیاسی: «ممکن است گاه به دلیل همین روحیه، گمانه‌هایی درباره آمادگی رئیس‌جمهور برای واگذاری مسئولیت مطرح شود، اما شناخت ما از پزشکیان نشان می‌دهد در شرایط بحرانی کشور، او از آن دسته مدیرانی نیست که عرصه خدمت را رها کند». از نگاه صادقی: «پزشکیان خود را متعهد به ادامه مسئولیت در شرایط دشوار می‌داند و تا زمانی که احساس کند می‌تواند به کشور خدمت کند، مسیر اداره دولت را ادامه خواهد داد».

مذاکرات ایران و عمان در مرحله نهایی قرار دارد و احیای تفاهم‌نامه اسلام‌آباد در هاله‌ای از ابهام

تنگه هرمز در آستانه توافق یا تنش؟

وحیده کریمی: روزهای میانی تابستان برای تنگه هرمز، این آبراه حیاتی انرژی جهان، به روزهای سرنوشت‌سازی بدل شده است. اظهارنظرهای ضدونقیض مقامات آمریکایی و ایرانی، هم‌زمان با پیشرفت مذاکرات تهران و مسقط، تصویری مبهم اما امیدوارکننده از آینده این گذرگاه استراتژیک ارائه می‌دهد. اسکات بسنت، وزیر خزانه‌داری ایالات متحده، روز دوشنبه در مصاحبه‌ای با شبکه خبری CNBC از احتمال دستیابی به توافقی برای بازگشایی تنگه هرمز طی روزهای سه‌شنبه یا چهارشنبه خبر داد و آن را گامی مهم برای عادی‌سازی شرایط توصیف کرد. با این حال، اظهارات مقامات ایرانی نشان می‌دهد مسیر رسیدن به این توافق، پیچیده‌تر از آن است که در نگاه اول به نظر می‌رسد.

چارچوب جدید در هرمز

بر اساس اخبار منتشرشده، هسته اصلی مذاکرات کنونی بر سر ایجاد یک کریدور موقت کشتیرانی متمرکز است که با هدف جایگزینی مسیرهای شمالی و جنوبی موجود، به عنوان یک گذرگاه دوطرفه جدید تعریف می‌شود. اسماعیل بقایی، سخنگوی وزارت خارجه ایران، با تأکید بر اینکه تنگه هرمز «تحت هیچ شرایطی» به وضعیت پیش از جنگ باز نخواهد گشت، اعلام کرد مسیر مورد توافق، نه مسیر شمالی فعلی خواهد بود و نه مسیر جنوبی، بلکه «مسیری جدید است که با توافق دو طرف تعیین می‌شود».

بر اساس طرح پیشنهادی، کشتی‌هایی که قصد ورود به خلیج فارس را دارند، از مسیری نزدیک به سواحل ایران عبور خواهند کرد و در مقابل، کشتی‌های خارج‌شونده از مسیری نزدیک به آب‌های عمان حرکت می‌کنند. یک منبع ارشد ایرانی که در جریان مذاکرات قرار دارد، به خبرگزاری رویترز گفته است ایران به دنبال کنترل بر ترافیک ورودی به تنگه هرمز و نظارت بر تردد خروجی با قابلیت مداخله در صورت لزوم است. این در حالی است که مقامات آمریکایی، از جمله مارکو روبیو، بر ضرورت بازگشت تنگه به وضعیت یک آبراه آزاد بین‌المللی تأکید دارند و هرگونه توافقی را که به معنای پذیرش حق کنترل ایران بر این آبراه باشد، رد می‌کنند.

وزیر امور خارجه ایران، عباس عراقچی، از نزدیک‌شدن مذاکرات ایران و عمان به مراحل نهایی خبر داده و از پیشرفت مثبت در این گفت‌وگوها سخن گفته است. با این حال، در داخل پنتاگون نیز برخی فرماندهان ارشد نظامی نسبت به این توافق احتمالی بدبین هستند و نگران آن‌اند که این توافق در عمل به معنای تسلیم‌شدن در برابر خواسته‌های ایران باشد. آنها اشاره می‌کنند حتی در مسیر عبور کشتی‌ها از آب‌های عمان، هنوز شمار زیادی مین دریایی وجود دارد و کشتی‌ها برای عبور ایمن ناچار به همکاری با ایران خواهند بود.

نقش پاکستان و سرنوشت تفاهم‌نامه اسلام‌آباد

در کنار مذاکرات ایران و عمان، نقش پاکستان به عنوان یک میانجی کلیدی در کاهش تنش‌ها برجسته شده است. یک مقام ارشد پاکستانی در گفت‌وگو با روزنامه گاردین اعلام کرد اسلام‌آباد همچنان در تلاش‌های دیپلماتیک چراغ‌خاموش با هدف کاهش تنش‌ها میان آمریکا و ایران مشارکت فعال دارد و تأکید کرد پیشنهاد این کشور برای کمک به تسهیل گفت‌وگو میان دو طرف «همچنان به قوت خود باقی است». بر اساس این گزارش، فیلد مارشال عاصم منیر، فرمانده ارتش پاکستان، در تماس نزدیک با مقامات ارشد آمریکایی از جمله جی‌دی ونس و استیو ویتکاف بوده و گفت‌وگوهای مفصلی نیز با عباس عراقچی داشته است.

با این حال، احیای تفاهم‌نامه ۱۴ماده‌ای اسلام‌آباد که در اواسط خردادماه به امضای طرفین رسید، با تردیدهای جدی مواجه است. این تفاهم‌نامه که قرار بود طی ۶۰ روز به توافقی جامع منجر شود، عملا از اوایل تیرماه و با تشدید تنش‌ها از میان رفت. حسن قشقاوی، سخنگوی کمیسیون امنیت ملی مجلس ایران، روز یکشنبه از تشدید تلاش‌های میانجی‌ها برای احیای این تفاهم خبر داد، اما به نظر می‌رسد اختلافات اساسی بر سر تعبیر و تفسیر مفاد آن، به‌ویژه در مورد نحوه مدیریت تنگه هرمز، همچنان پابرجاست. ایران معتقد است بر اساس بند ۵ این تفاهم، مدیریت آینده تنگه بر عهده تهران و در مشورت با مسقط است، در حالی که واشینگتن بر برداشت متفاوتی از این توافقنامه اصرار دارد.

چشم‌انداز پیش‌رو؛ توافق موقت یا بن‌بست؟

اظهارات دونالد ترامپ در کاخ سفید مبنی بر اینکه تنگه هرمز ممکن است «واقعا تا فردا» باز شود و مراحل بعدی به خلع سلاح هسته‌ای ایران خواهد انجامید، در تضاد کامل با ادعای مقامات ایرانی مبنی بر نبود هرگونه مذاکره مستقیم با آمریکاست. سخنگوی وزارت خارجه ایران به‌صراحت اعلام کرده: «مذاکرات با عمان است و متمرکز بر تفاهم بر سر مسیری که مسیر ایمن کشتیرانی را در تنگه هرمز تأمین کند» و هیچ گفت‌وگوی جدیدی با واشینگتن برنامه‌ریزی نشده است. این فاصله معنادار میان اظهارات مقامات دو طرف، نشان‌دهنده عمق بی‌اعتمادی و پیچیدگی مسائل باقی‌مانده است.

شواهد نشان می‌دهد حتی در صورت حصول توافق ایران و عمان برای بازگشایی تنگه، این توافق به معنای پایان تنش‌ها و احیای کامل تفاهم‌نامه پاکستان نخواهد بود. نیویورک‌تایمز در تحلیلی نوشته است این توافق احتمالی از یک سو می‌تواند بحران فوری ترامپ برای بازگرداندن جریان کشتیرانی را حل کند، اما از سوی دیگر ممکن است به تهران اهرم راهبردی جدیدی بدهد که پیش از آغاز جنگ در اختیار نداشت. به نظر می‌رسد ایران به دنبال تثبیت نقش جدید خود در مدیریت یکی از مهم‌ترین آبراه‌های جهان است و این هدفی فراتر از یک توافق موقت کشتیرانی را دنبال می‌کند. بازارهای انرژی با خوش‌بینی محتاطانه به این تحولات واکنش نشان داده‌اند، اما حمله به یک کشتی تجاری در نزدیکی تنگه هرمز در روز سه‌شنبه، بار دیگر شکنندگی اوضاع را یادآوری کرد و نشان داد تا حصول یک توافق پایدار و همه‌جانبه، راه درازی در پیش است.